

1–5 **purun** är nom. av kvinnonamnet *Pórunnr*, som ej har varit ovanligt i Sverige. Från runinskrifter äro ytterligare 11 belägg registrerade: Sö 128, 138, 147, U 859, 860, 878, 1097, 1162, Vg 32, Ög 150, 165. Ur medeltida källor kunna nämnas *Thorund Anundsdotter* SRP 889 (år 1369), Östergötland, *Thorunni* dat. DS 2075 (år 1316) m.fl. I fda. finnas sex exempel, samtliga från Skåne. På västnordiskt område har detta namn varit mycket vanligt under vikingatiden. — *Áskell* och *Sueinn* tillhöra de vanligaste nordiska namnen. — 54–57 **tufa** är ack. av *Tófi*. Av detta namn finnas spridda belägg i runinskrifter i Uppland, Södermanland och Östergötland. I senare fsv. är *Tove* »rätt vanligt» enl. Lundgren o. Brate. *Tófi* och det feminina *Tófa*, som förekommer på Sm 76, anses vara kortformer till sådana namn som *Porfastr*, *Porfinnr* och *Porfriðr*, *Porfinna*. (Se *Södermanlands runinskrifter*, 1936, s. 249, samt E. Hornby i *Nordisk Kultur* 7, 1947, s. 209.)

65. Åkers prästgård.

Pl. 52.

Litteratur: B 1034, L 1612. Ransakningarna 1667; J. Peringskiöld: Monumenta 8 bl. 26; S. Rogberg och E. Ruda: Historisk beskrifning om Småland (1770) s. 632; B. A. Ennes: F m 61 (hs i KB), Underrättelser om det gamla fylkeskonungariket Finnheden (1809) s. 38, anteckningar (ATA); J. J. Lagergren: Brev till J. Adlerbeth den ¹⁰/₈ 1816 (ATA), Rättelser och tillägg (hs i Växjö Stifts- och landsbibl.) 2 s. 86; J. G. Liljegren: Runlära (1832) s. 137, Samlingar MSC^t Runir (ATA), Runurkunder ex C flock 2 (ATA); N. H. Sjöborg: Samlingar för Nordens fornälskare 3 (1830) s. 111, 130; P. Wieselgren: Ny Smålands beskrifning 3 (1846) s. 73; J. Allvin: Beskrifning öfver Östbo härad (1852) s. 140; J. E. Lagergren: Handlingar om Småland, M 104: 14 (hs i KB) s. 79; N. G. Djurklou: Antiqvariska resor i Östbo, Westbo och Mo härader 1870 (ATA) s. 205, tr. i NSmMedd 11 (1938) s. 25; E. Ihrfors: Smolandia sacra (ATA) 2 s. 360; O. v. Friesen i Småländska hembygdsböcker 2 (1923) s. 43.

Äldre avbildningar: U. Christofferson: träsnitt i Peringskiölds Monumenta och B 1034, kopierat i Ennes F m 61 och J. E. Lagergrens aa; Djurklou: teckning i o.a. hs pl. 11 och 27; Ihrfors: teckning i aa; P. Vejde: foto 1911 (NSmArk); A. Friberg: teckning 1917 (NSmArk); v. Friesen: foto 1917 (NSmArk).

300 m N om Åkers kyrka, ca 100 m V om landsvägen står ett runristat kors av granit. 20 m Ö om korset är en domarring bestående av sju stenar.

I *Ransakningarna* 1667 omnämnes »it Steen-korss, som står wedh pass it gott Musquete skoot ifrån Åkers kyrkio 6 alnar högt ofwan jord, hwilket icke allenast representerar formam crusis, wthan ähre och några korss wth hugne i sielfwa Steenen, och är beskreffwet medh Rundska Bookstäfwer, hwilka ähro bådhe af wågeg och mosset som påwächst ähr, helt förblinnade så att man dhem inthet kan läsa, och dhess bemärkelsse dher af weta. Wthan gammalt folek bådhe männ och Qwinnor berätta effter gammall sägn, att uppå Åkers Moo skall fordom haffwa ståat ett Feltslagh emellan dhe Swenske och Danske, och wthi samma slagh fallet en stoor Herre medh twenne sina Söner, och uppå samma plass begrafwets, hwarest fordom åkers Träåkyrckia ståt haffwer som försåldes till Wisings Borg och ännu står på norre Wdde på Wisngs Borg öde och heeter Åker än i dagh, men när kyrckian åther å nyo bygdess af Sten sattes hon uppå it annat ställe, men korset bleff dher ståndandes; Ty dhett sägs ochså af sombligom, dhe hafwa fordom budit till att transponera korss in uppå kyrckiogården och spent dher före 6 paar starcka Oxe Ökar och inthet kunnat bringa dhet halffwägs till kyrckiogården, men medh it par kunnat köra dhet på sit ställe igen, dher dhet ännu står som förbe:t ähr. Mehra berättelsse härom kan iagh effter noga inquisition anfohra Kongl. May.tz willia tilfyllest att göra. dhetta Attesterar af Åker den 2 Junij A:o 1667. Item berättas att wthi Hr Harals tijdh som för 70 åhr sedan war past. i åker komme några wthskickadhe ifrån WestGötland och wille samma korss afhempta medh 7 Öker och past. med Sochnen wille sådant inthet tilstadia.»

Ennes skriver (*Underrättelser om det gamla fylkeskonungariket Finnheden*, 1809, s. 39): »Detta wackra stenkorss är nu kullfallit och afslagit nästan midtpå.» År 1810 blev det emellertid lagat på föranstaltande av Liljegren genom landshövding Boijes försorg. »Han kallas nu [1816] derföre Landshöfdingestenen» (J. E. Lagergren i brev till Adlerbeth den 10.8.1816). De olika bitarna hopfogades med järnband, och i detta skick befinner sig korset fortfarande.

Enligt Allvin hade korset blivit sönderslaget »af okynniga personer», och Ihrfors berättar om samma sak: »Laus Antiquarii Regni Liljegren est, quod raram hanc crucem restauratam videamus. Agrenses, abhinc multos annos, celebrantes festum nuptialem, vino & aqua vitæ stimulat, monumentum in frusta frangebant. Jam tempore Liliegreni illegebilis fuit, parœciani tamen dicunt, ducem Danum in proelio prostratum, sub cruce quiescere.»

Korset är 237 cm högt, 47 cm brett vid basen, horisontalarmen är 62 cm bred, 31 cm hög. Runorna äro 12–13 cm höga.

Utom runorna, vilka äro anbragta i sex parallella, horisontella rader, synas på framsidan två kors, bildade av enkla, raka linjer, ett mindre under tvåarmen, ett större över denna. På baksidan äro på motsvarande plats två liknande kors inristade.

Monumentet är skadat. Den vertikala korsarmen har slagits sönder i tre delar, och den horisontella har förlorat ett stycke av sin högra del. Utmed högra kanten ha stycken av inskriftsytan stötts av, varigenom runor gått förlorade. Runorna i den fjärde raden **kub**, där **b** står ganska långt från kanten, ha dock ej haft någon fortsättning i denna rad, då **l · pi** i följande rad tydligen utgöra deras omedelbara fortsättning. De grova järnband, med vilka korset lagats, försvåra undersökningen av inskriften samt fotograferingen.

Inskrift:

man | ur | fik | kub | l · pi | m
1 5 10 15

... kumbl ...

... minnesvård ...

Till läsningen: Runorna 1–3 **man**, vilka redovisas så redan i *Bautil*, skymmas till största delen av järnbanden. Hela 1 **m** kan kännas. På ömse sidor om det tredje vertikala järnbandet framträda hst till 2 **a** och bst till 3 **n**. På Fribergs teckning synas dessa runor i hela sin utsträckning. Båda ha ensidig bistav. Hst till 5 **r** är dold av det vertikala järnbandet; den kan tydligt kännas. Till höger om 5 **r** synas fåror, vilka i *Bautil* redovisas som den övre vinkeln av ett **s**. De äro skrovliga i botten och sannolikt ej huggna. Hos Friberg ha de en mera rundad form. Större delen av bst till 8 **k** är försvunnen.

I *Bautil* har korset följande inskrift: **man | urʃ | fi · k | krþ | s · kl | mi**. Ennes' teckning är en kopia av bilden i *Bautil*, men Ennes har undersökt inskriften. Även Allvin följer *Bautil*. Wieselgrens läsning är ej heller självständig. Djurklou har gjort en egen undersökning. Översta raden har han förbisett, de övriga läser han:

p.. | fii | kup | rpi | mik. »Utan en alltför djerf gissning skulle man då ur de 3 sista raderna få orden **kiarpi mik** hvilket ej låter osannolikt och de 2 öfre raderna kunde då antagas innehålla namnet på den, som gjort korset. Något afgjort företräde åt en sådan tolkning kan jag väl ej påyrka, men att runskriften innehållit något mera än uppgift om hvem som huggit korset, vågar jag tillsvidare betvifla.» Ihrfors har endast sett fyra rader **i | kup | r · þir | mer**. Fribergs läsning överensstämmer med den ovan meddelade, liksom v. Friesens, på vars foto emellertid de övre raderna delvis skymmas av järnbanden.

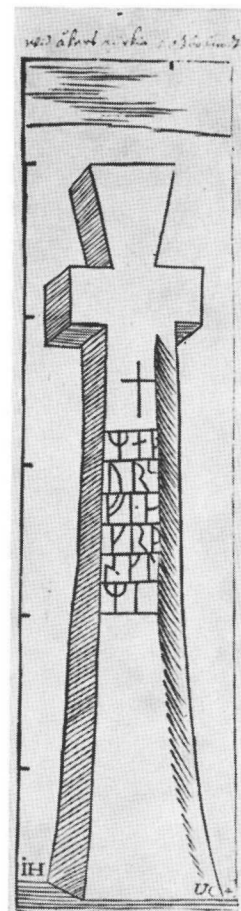

Fig. 34. Sm 65. Åkers prästgård. Efter träsnitt i Peringskiölds Monumenta (B 1034).